

УДК 339.9

Тетяна Остапенко

ВПЛИВ НАНОЕКОНОМІКИ НА ПРОЦЕСИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ

У статті особлива увага приділяється розкриттю та тлумаченню такої економічної категорії як наноекономіка. В умовах сучасного динамічного світу наноекономіка впливає на всі аспекти економічного розвитку й зокрема на всі рівні виробничих відносин. Автор оцінює вплив наноекономіки на міжнародні економічні відносини та на їхній прояв – систему імпортозаміщення.

Ключові слова: наноекономіка, людська поведінка, еволюція особистості, міжнародні економічні відносини, економічне зростання, експортрозширення, імпортозаміщення.

В статье особенное внимание уделяется раскрытию и толкованию такой экономической категории, как наноэкономика. В условиях современного динамического мира наноэкономика влияет на все аспекты экономического развития и особенно на все уровни производственных отношений. Автор оценивает влияние наноэкономики на международные экономические отношения и на их проявление – систему импортозамещения.

Ключевые слова: наноэкономика, человеческое поведение, эволюция личности, международные экономические отношения, экономический рост, экспортрасширение, импортозамещение.

The article deals with the revelation and explanation such economic category as Nano-economics. Nowadays in the conditions of the dynamical world the Nano-economics has great influence on all the aspects of economic development and the levels of the relations of production. The author estimates the influence of the Nano-economics on international relations as well as on their manifestation – the system of the Import Substitution.

Keywords: Nanoeconomics, behavior of human, the evolution of individuality, international economic relations, economic growth, export-expansion, import substitution

Постановка проблеми. Бути найменшим чи найбільшим – це синоніми сучасності. Нанофізика чи нанохімія є явищами, що повноправно включаються у життя суспільства. Суспільні відносини є також відносинами економічного характеру і визначають, що на них впливають різного роду нанотехнології та, крім того, наночинник є чинником функціонування економічних систем різних рівнів, зокрема чинником найбільшого рівня системи – міжнародної економіки та світогосподарських зв'язків.

Нано – це найменша неподільна частка існування економічних систем. Основним об'єктом наноекономіки є економіка людини, що поєднує людей в мікро-, макро-, мегасистемах. Економічна складова досліджень передбачає визначення співвідношення між існуючими ресурсами та результативністю їх використання.

© Остапенко Т. Г., 2014

Крім уречевлених та видимих ресурсів (сировини, капіталу та технології) є ресурси невидимі – менеджерський досвід, накопиченні знання, людська праця. Так, якщо людина є фізично існуючою - видимою, то результат її діяльності є зазвичай невидимим активом, від якого залежить існування економічних систем на різних рівнях. І якщо дослідження впливу наноекономіки на мікроекономіку та макроекономіку відбуваються в Україні і світі, то характеристика впливу наноекономіки на міжнародні економічні відносини є питанням відкритим. Крім того, актуальним аспектом на сучасному етапі є здійснення процесів імпортозаміщення в національній економічній системі України. Процеси імпортозаміщення пов'язані і з макроекономікою, оскільки передбачають витіснення імпортованих продуктів національним виробництвом, і пов'язані з міжнародними економічними відносинами, оскільки характеризують інтенсифікацію чи гальмування міжнародних торговельних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зауважимо, що питанням розвитку наноекономіки в сучасних умовах приділяли увагу у своїх працях такі зарубіжні вчені: Батлер К., Ерроу К., Паркілл К., Пріско Дж. Ерроу К. був першим, хто використав термін «наноекономіка» в економічній літературі та визначив, що основним об'єктом наноекономіки є людина.

Батлер К. і Паркілл К. у своїй праці 2013 р. присвятили увагу трансформації енергетичної системи Великобританії на основі нанотехнологій.

Пріско Дж. охарактеризував глобалізаційні процеси на основі використання відкритих ресурсів наноекономіки.

Російські вчені також починають аналізувати проблеми, пов'язані з розвитком наноекономіки в актуальних світогосподарських зв'язках: Белокрилова О.С., Гуськова М.Ф., Іншаков О.В., Клейнер Г.Б., Манахова І.В., Смоляк С.А., Стерліков П.Ф. Українська економічна наука також починає вносити свої дослідження у розвиток тлумачення категорії «наноекономіка», зокрема таким вченим є Ралле Н.В.

Провідним фахівцем в галузі наноекономічних питань розвитку економічних систем слід вважати російського дослідника Клейнера Г.Б., який у своїй статті «Наноекономіка» 2004 р. визначив основні проблеми та напрями досліджень щодо даної тематики.

Белокрилова О.С. досліджує поведінкову економіку як основу наноекономіки. Гуськова М.Ф. характеризує наноекономіку як кінцевий пункт дослідження корисності блага. Іншаков О.В. визначає стратегію і тактику державної політики розвитку наноіндустрії в Росії. Манахова І.В. характеризує наноекономіку з погляду багаторівневого підходу до дослідження економічних відносин. Смоляк С.А. та Стерліков П.Ф. присвячують свої праці окремим методологічним питанням наноекономіки як галузі економічних знань. Ралле Н.В. розглядає теоретичні та методичні засади актуальних напрямів розвитку економіки та наноекономіки.

Окремо слід зауважити, що в Тегерані (Іран) створено Міжнародний форум наноекономіки – International Forum on Nano Economy to be Held (IFNE) – який розглядає питання впровадження нанотехнологій у провідні галузі промисловості різних країн світу та особливо Близького Сходу.

Провідні університети світу здійснюють закриті програми щодо розробки нанотехнологій в різних галузях знань та актуальних засад наноекономіки, зокрема таким університетом є Каліфорнійський університет США.

Питанням імпортозаміщення лише починають приділяти увагу провідні вчені світу. Так, російський вчений-дослідник Кіреєв О.П. у двотомному підручнику «Міжнародна економіка» визначає типи економічного зростання під впливом розвитку та

участі країн у міжнародних економічних відносинах, одним з таких типів зростання є імпортозамінне зростання. Крім того, автором щодо подібної тематики є Жолудь О., який зазначає, що імпортозаміщення збереже зовнішньоторговельний баланс.

В Україні питання імпортозаміщення поки що не розкриваються у творах вітчизняних вчених. Окремо слід згадати дослідження І. Бураковського щодо теоретичного базису здійснення торговельних відносин різних суб'єктів господарювання та неокласичних підходів до визначення виграшу від міжнародної торгівлі на основі імпортозаміщення.

Зарубіжними вченими, що висвітлюють питання імпортозаміщення, є Блейр Дж. П., Керролл М.С, які виділяють дві моделі розвитку національної економіки: експортоорієнтовна та імпортозамінна.

Слід зазначити, що окремо питання наноекономіки та імпортозаміщення досліджуються багатьма вченими, але оцінка впливу наноекономіки на процеси імпортозаміщення в міжнародних економічних відносинах майже не розглядається. Тому обрана проблема є майже недослідженою та відповідно актуальною.

Мета статті. Метою статті є визначення засад формування стратегії імпортозаміщення в міжнародних економічних відносинах України на основі використання та активізації нанотехнологій.

Виклад основного матеріалу дослідження.Визначимо три аспекти вирішення поставленої проблеми: характеристика наноекономіки та нанотехнологій; визначення розвитку української економіки на основі імпортозаміщення із визначенням останнього як стратегічного напрямку розвитку національного господарства; окреслення основних напрямів впливу наноекономіки на економіку імпортозаміщення в Україні.

Термін «наноекономіка» вперше з'явився в науковій літературі у праці Кеннета Ерроу [1] у 1987 р. Сьогодні термін «наноекономіка» в контексті Ерроу використовується не часто. Наноекономіка – це категорія, що менше ніж мікроекономіка. Контекст Ерроу передбачає те, що основним її суб'єктом є людина. Іншими словами наноекономіка – це економіка людини. Незважаючи на це визначення, наноекономіка розглядається вченими світу також як наука про нанотехнології, або ж як бекіекономіка. Таке трактування цієї економічної категорії передбачає можливість конвергенції, коли наноекономіка – це квінтесенція новітніх теорій і про нанотехнології, і про економіку людини, і про дитячу економіку.

Основою даного дослідження є стаття члена-кореспондента РАН Г. Клейнера, опублікована в журналі «Вопросы экономики» у 2004 р. № 12, під назвою «Наноекономіка» [2]. Відомий економіст передбачає, що наноекономіка має розглядатися саме в контексті Ерроу, тобто бути економікою людини. Такий підхід передбачає (1), що задача наноекономіки – пояснювати та прогнозувати економічну поведінку людини, визначати внутрішні та зовнішні детермінанти і фактори її поведінки в різних економічних ситуаціях, зокрема з погляду раціональності / ірраціональності. Завдяки наноекономіці ми можемо виявити вплив діяльності окремих фізичних осіб на поведінку мікроекономічних об'єктів – підприємств, домогосподарств, організацій, визначити внутрішні та зовнішні фактори поведінки покупців.

Наноекономіка пов'язана з людськими ресурсами і з тим, що результатом ефективного використання цих ресурсів є прибуток мікрооб'єктів, в діяльності яких беруть участь окремі індивіди. Що це за людські ресурси? Перш за все – це людський капітал, який є і невидимим, і видимим активом і індивіда, і мікрооб'єкта. Він, у свою чергу, складається з інтелектуального капіталу особистості (який є таким видом капі-

талу, що формується її інтелектом і включає продукти її інтелектуальної діяльності, які мають соціально-економічну цінність і забезпечують конкурентні переваги [3, с. 98], творчих можливостей (рівня креативності) людини, культурного рівня (співвідношення індивідуальних культурних характеристик з особливостями національного культурного стереотипу етносу, до якого належить даний індивід), фізичних можливостей людини (спроможність працювати та «викладатись» на роботі), інвестиційного капіталу (який можна вкладати у розвиток мікрооб'єктів) та звісно – організаційного досвіду. В цьому контексті визначається можливість впливу наноекономіки на національну економіку, а також на пріоритети в науці тієї країни, до якої належить даний представник етносу. Слід зазначити, що наноекономіка впливає на науку завдяки різноманітним аспектам розвитку людини, як особистості і розвитку її ресурсів. Так, для розвитку впливу людини (індивіда) на ефективність діяльності підприємства особлива увага приділяється лінгвістичним конструкціям та мелодійності мови, психологічним особливостям особистості, взаємовідносинам працівника та підприємства, особливостям торгу та несхильності до компромісу, імпульсивному характеру праці (що залежить від рівня креативності індивіда). Кожній нації треба відповісти на питання: «які якості індивіда та наноекономіки вплинули на якість науки в даній країні і на якість життя у певному соціумі?»

Наноекономіка, як наука, що може вписатися у систему економічних наук поряд з мікро-, мезо-, макроекономікою. Це означає, що даний напрям економічної науки передбачає існування об'єкта, предмета, суб'єктів, процесу, мети, результату та засобів. Розглянемо ці складові наноекономіки.

Наноекономічний рівень, як і мікроекономічний рівень господарської системи надзвичайно важливий для забезпечення життєдіяльності всіх суб'єктів економіки. На цьому рівні індивіди, як працівники окремих підприємницьких структур, створюють товари та послуги, які задовольняють потреби знову ж таки, окремих людей, об'єднаних у рамках домогосподарств, інших приватних та державних підприємств, установ, організацій, а також урядових структур. Тобто людина розробляє, впроваджує та виготовляє блага для того, щоб певні особи могли ці блага спожити. Отже на вході та виході економічних процесів стоїть людина, окремий індивід. І це є однією з особливостей наноекономіки, як економічної категорії.

Онтологічно найважливішими об'єктами наноекономіки є людські ресурси (видимі та невидимі, що було зазначено вище) та продукти економічної діяльності, які споживаються окремими індивідами, та індивідами, об'єднаними у групи різного роду.

Використання цих об'єктів тими, хто має в них потребу, тобто суб'єктами, стало можливим (за умов товарного виробництва) [4, с. 16] завдяки наявності ринків ресурсів праці та продуктів її діяльності, де здійснюється опосередкований грошима обмін одних економічних благ на інші.

Термін «суб'єкт» походить від латинського «subjectum» і означає в перекладі «той, що лежить знизу, що знаходиться в основі». Сучасна філософська наука визначає суб'єкта як носія предметно-практичної діяльності, спрямованої на об'єкт. Суб'єктом може бути як окремий індивід, так і група індивідів, приналежність до якої характеризує особливості процесу виготовлення благ та їх споживання.

Суб'єкт наноекономіки здійснює власне економічну діяльність. Він робить той вибір своїх ресурсів, які якнайкраще застосовуються для виготовлення благ та вибору серед них найцінніших.

Онтологічно основними суб'єктами наноекономіки є індивід, що здійснює економічну активність, який у свою чергу, може виступати як продавець чи покупець, заощаджувач чи інвестор, виробник чи споживач тощо.

До основних функцій людини як суб'єкта наноекономіки належать:

- постачання такого фактора виробництва, як праця;
- отримання та розподіл сукупного доходу;
- розробка новітньої технології, що може бути використана на рівні національного виробництва;
- виготовлення конкретного блага (товарів та послуг);
- споживання;
- включення індивіда у суспільні відносини, виробництво людського капіталу;
- створення умов для відтворення життєвих сил, здатності до праці.

Для наноекономічного аналізу байдуже, чи є людина працівником комерційного підприємства, чи є вона приватним підприємцем, чи є вона просто домогосподаркою (господарем дому для чоловіків). Оскільки людина за будь-яких обставин є суб'єктом економічних дій, хоча б одну з вище перерахованих функцій вона виконує. Навіть якщо є безробітною і несімейною, оскільки одержує компенсацію по безробіттю від держави, як окремий вид доходу, що дає можливість одержувати на ринку певні блага. І крім того, безробітна людина, якщо вона зареєстрована у центрі зайнятості, робить кроки щодо пропонування себе як суб'єкта праці на відповідному національному чи міжнародному ринках. Якщо ж людина є не сімейною, то все ж таки її існування розглядається як одноособове домогосподарство, що є суб'єктом наноекономічних відносин.

Зазначимо, що те, на що спрямовується дослідження, називається об'єктом, а те, заради чого здійснюється дослідження, називається предметом.

Предметом наноекономіки є економічна поведінка людини, на основі якої вона здійснює свій вибір стосовно того, які товари виробляти; як їх виробляти; як мають бути розподілені людські ресурси; для кого виробляти блага в умовах обмежених людських та економічних ресурсів.

Іншаков О.В. [5] подає перелік основних концепцій наноекономіки в сучасній економічній теорії:

1) *утилітаристська концепція* передбачає, що наноекономіка – це вся система економічних відносин, пов'язаних із розвитком нанотехнологій та наноіндустрії незалежно від їх масштабу (від мега- до мікросистем);

2) *інституціональна концепція* визначає, що наноекономіка – це економіка взаємодії «фізичних осіб» в мікроекономічних системах;

3) *біхевіористська концепція* передбачає, що наноекономіка – це сфера економічних відносин, пов'язана з поведінкою «фізичних осіб» та можливістю її регулювання в макроекономічних та мікроекономічних системах;

4) *еволюційна концепція* характеризує наноекономіку як особливий рівень і сферу економіки, систему відносин, обумовлені комбінаціями ендогенних факторів виробництва в діях його акторів.

На думку автора квінтесенцією дефініцій наноекономіки є еволюційна концепція, що передбачає вплив психологічних ментальних чинників (які розглядаються як ендогенні) на ефективність економічної діяльності індивіда. Ті імпульси, що є основою спонукань до праці людини є ендогенними і сукупність (синергія) таких імпульсів є імпульсами для розвитку чи нерозвитку національної економіки та перенесення позитивно зарядженої активності у міжнародне середовище.

Слід зазначити, що основою еволюційної концепції наноекономіки є також підхід раціональних очікувань. Дослідження людської раціональності не займало провідного місця ні у філософії, ні в економіці до XIX ст. Раціональність (віл лат. *ratio* – розум) по традиції, що має коріння ще за часів Платона і Аристотеля, довго була простим синонімом поняття «розумний». А завдяки Р. Декарту, Б. Спінозі та Г. Лейбніцу таке значення раціональності використовується і сьогодні. Крім того, хоча саме у XIX ст. термін «раціональність» почав використовуватись особливо часто, суттєвих змін у його розумінні не відбулось. Багато у чому це було викликане безмежною вірою у людський розум та об'єктивно існуючу істину, пізнати яку може лише строгий розум.

Економічна наука поступово все більше використовувала розумного та прагматичного Ното *Oeconomicus*, поведінка якого априорі була раціональною. Його вибір був раціональним у тому сенсі, що з відомих варіантів обирається той, який, згідно з його думкою чи очікуванням, найбільшою мірою буде відповідати його перевагам, чи, що те ж саме, максимізувати його цільову функцію. В сучасній економічній теорії передумова максимізації цільової функції означає лише, що люди обирають те, у чому вони впевнені. Вона просто встановлює зв'язок між впорядкованими перевагами та актом вибору чи дії.

В кінці XIX ст. почалися суттєві зрушення у філософії, обумовлені кардинальними змінами, що відбулися в природничих науках, які принципово перетворили погляди людей. А у XX ст. і зовсім викликали сплеск зацікавленості щодо раціональності, зокрема через дві жакливі світові війни, які започаткували у багатьох сумніви щодо розумності та максимізуючого характеру будь-яких дій людини [6, с. 23].

До проблеми раціональності зверталися майже всі провідні філософи XX ст.:

Е. Гуссерль, М. Хайдеггер, К. Ясперс, М. Вебер, Т. Кун, І. Лакатос, К. Поппер, Р. Карнап, Г. Башляр, Ю. Хабермас.

Зазначимо, що теорії раціональної поведінки людини є також основою тлумачення її економічних дій. І звісно теорії раціональності, які почали своє існування ще у XVIII ст., а сьогодні є базисом для розуміння основних засад наноекономіки.

Слід окремо торкнутися того, що в основі економічної поведінки людини та відповідно наноекономіки лежить енергія. Людські ресурси потребують певних вкладень, адже розвиток інтелектуального капіталу та інших людських ресурсів залежить від притоку тієї енергії, яка перетворюється на ефективну економічну діяльність людини.

Відомий український письменник та філософ Микола Руденко у своїй праці «Енергія прогресу» [7] висвітлює походження абсолютної додаткової вартості із самої природи (з фотосинтезу) – вода, як відносна додаткова вартість, походить із людської праці. Тобто енергія для формування людських ресурсів черпається з енергії сонця.

Наноекономіка є категорією економічної теорії, але може використовуватися в різних сферах економічної діяльності та зокрема у міжнародних економічних відносинах. Так, розглядається вплив найдрібнішої частини нано- на найбільшу частку економічних відносин мега-.

Відомо, що основним суб'єктом міжнародних економічних відносин є держава. Від волі держави залежить функціонування міжнародних економічних організацій таких, як ООН, МВФ, МБРР, СОТ тощо, та від неї залежить якісне функціонування таких суб'єктів міжнародних економічних відносин, як галузі, внутрішні регіони та підприємства. Проте, державну політику формують люди: чи то політичні лідери,

чи науковці та фахівці, адже державна політика за часів Сталіна – це один тип державницької поведінки, а політика за часів Горбачова – це зовсім інший тип державотворення.

У міжнародних економічних відносин є мета створювати ефективні зв'язки для того, щоб життя окремого індивіда покращувалося. Так експорт, як форма міжнародних торговельних відносин, впливає на те, що виготовлені блага вивозяться за кордон і натомість одержується відшкодування у вигляді одержаної валюти. Імпорт є забезпеченням надходження товарів, що зазвичай не виготовляється всередині даної держави.

Як відомо, існують різні теоретичні підходи до тлумачення причин та наслідків міжнародної торгівлі як форми міжнародних економічних відносин. Це відомі класичні концепції (меркантилізм, теорія абсолютних переваг, теорія відносних переваг), неокласичні концепції, теорія Хекшера-Оліна та альтернативні теорії міжнародної торгівлі. Особливу увагу наслідкам участі країни у міжнародній торгівлі приділяли автори неокласичних концепцій [8].

Неокласична теорія зазначає, що сукупний вигравш країни від зовнішньої торгівлі реалізується у формі збільшення національного добробуту, але, в свою чергу, таке збільшення складається з двох елементів – вигравшу споживачів (або споживчого ефекту від зовнішньої торгівлі) та вигравшу виробників (або виробничого ефекту) [8 с.43].

Споживчий ефект полягає у тому, що поява міжнародних умов торгівлі, тобто можливості обмінювати товари згідно з новим співвідношенням цін, потенційно веде до збільшення рівня споживання навіть без зміни структури виробництва. Людина чи індивід включається до нової системи споживання як результат його переваг стосовно імпортованих товарів, тобто певний рівень доходу дозволяє купувати ті товари, на які вистачає коштів, і ці товари можуть бути і національного виробництва, і виробництва іноземного. Споживчий ефект від міжнародної торгівлі є короткостроковим, оскільки проявляється відразу (товар імпортується і разом з тим споживається).

Другою складовою частиною вигравшу країни від міжнародної торгівлі є виробничий ефект. Він реалізується внаслідок того, що національне виробництво у відкритій економіці не залишається незмінним, а відповідним чином реагує на нове співвідношення цін. Так, людина приймає рішення про виробництво імпортозаміщення у довготривалій перспективі в межах окремого підприємства та в межах держави. Тобто, якщо даний імпортований товар користується попитом, то у довго-тривалій перспективі його можна виготовити на ринку країни імпорту.

Даний виробничий ефект перетворюється у національній економіці на стратегію імпортозаміщення. Проте, слід зазначити, стратегії розвитку національної економіки під впливом міжнародних умов торгівлі є такими: на основі нейтрального зростання, на основі експортоторозширюючого зростання та на основі імпортозаміщуючого зростання. Для того, щоб зрозуміти особливості стратегії імпортозаміщення, слід звернутися до особливостей нейтрального та експортоторозширюючого зростання.

О. Кіреєв зазначає [9, с. 140-142], що зв'язок міжнародної торгівлі з економічним зростанням завжди є предметом суттєвих дискусій: з одного боку, збільшення виробництва може привести до розширення пропозиції більш дешевих товарів на експорт та до завоювання нових ринків, але, з іншого боку, разом із тим за кордон через більш дешеві експортні ціни йдуть ті переваги, які виникають в країні в результаті прискорення економічного зростання. Зростання з точки зору його впливу на міжнародну торгівлю може бути нейтральним, експортоторозширюючим чи імпор-

тозамінним. Вплив зростання на міжнародну торгівлю визначається тим, які фактори виробництва зростають – імпортозамінні чи експорторозширюючі.

Експорторозширююче зростання (export-biased growth) – це розширення виробництва товару, який країна експортує, що призводить до погіршення умов торгівлі країни на користь її торговельних партнерів.

Експорторозширююче зростання визначається збільшенням виробництва товару в кожній з країн – товару 1 в першій країні та товару 2 в другій. Зростання їх позиції на світовому ринку призводить до зниження відносних цін, оскільки кожна країна вимушена продавати на експорт все більше своїх експортних товарів, відносна ціна яких падає, щоб купувати колишню кількість імпортованих товарів, відносна ціна яких зростає. В результаті експорторозширююче зростання призводить до погіршення умов торгівлі даної країни та покращення в країнах – торговельних партнерах. Раціональна людська поведінка призводить до того, що у даному разі експорт все більше зростає, оскільки вигідно виготовляти та продавати дані товари, максимізуючи власні прибутки у короткостроковому періоді.

Імпортозамінне зростання (import-biased growth) – розширення виробництва того товару, який країна імпортує, що призводить до покращення умов торгівлі країни у порівнянні з її торговельними партнерами.

Імпортозамінне зростання визначається збільшенням виробництва в кожній з країн товарів, які конкурують з імпортом, – у даному випадку товару 2 в першій країні та товару 1 в другій. Зростання їх внутрішнього виробництва призводить до зростання відносних цін експорту та падіння відносних цін імпорту, оскільки кожна країна імпортує все менше традиційно імпортованих товарів, виготовляючи їх самостійно. В результаті зниження попиту на імпорт падають ціни на імпортовані товари, і у зв'язку із цим імпортозамінне зростання призводить до покращення умов торгівлі даної країни та їх погіршення в країнах – торговельних партнерах. Людина приймає рішення про будівництво імпортозамінних потужностей у разі наявності вільних коштів – інвестиційних, чи у разі існування партнера, який володіє такими коштами. Та, крім того, необхідно мати значний людський капітал і видимий, і невидимий (зокрема досвід впровадження ноу-хау та інноваційних технологій у світовій виробничій практиці). Зауважимо, що імпортозамінні технології зазвичай є такими, що вже були впроваджені в інших країнах світу і цей досвід був позитивний. Для того, щоб підтримати існуючий технологічний уклад можна використати вживані технології, але для того, щоб не втратити на початку технологічних змін економічне положення та йти в ногу з провідними країнами світу, імпортозаміщення має бути побудоване на власних технологіях, що відповідають новітньому технологічному укладу. Звісно імпортозаміщення в Україні має бути побудоване на нанотехнологіях.

Негативним прикладом може бути імпортозаміщення теле-, аудіо-, радіоапаратури підприємством Rainford, яке виготовляло відповідну техніку на основі технологій початку 90-х рр. XX ст. Сьогодні провідні країни світу виготовляють плоскі телевізори та аудіотехніку на основі технологій, які лише з'явилися на початку XXI ст. Сьогодні цей виробник майже не існує, оскільки невкладання у технології XXII ст. не призведе до ефективних імпортозамінних позицій як на ринку України, так і на ринку інших країн світу.

Кіреєв О.П. [9, с.142] зазначає, що для конкретної країни вигідним є імпортозамінний тип внутрішньоекономічного зростання та експорторозширюючий тип зростання в іншому світі, який покращує її умови торгівлі з іншим світом. Натомість,

експорторозширюючий тип внутрішньоекономічного зростання та імпортозамінне зростання в іншому світі погіршує умови торгівлі даної країни.

Вплив зростання пропозиції на умови торгівлі виникає лише тоді, коли зростання незбалансоване між країнами – в одних країнах певні фактори виробництва зростають швидше, в інших повільніше. Якщо ж уявити майже неймовірний випадок, коли зростання всіх факторів у всіх країнах відбувається в однаковому темпі, то виникає ситуація нейтрального зростання. Нейтральне зростання торгівлі (neutral trade growth) – збільшення фізичного обсягу міжнародної торгівлі без зміни умов торгівлі між країнами.

Для того, щоб визначити, який тип зростання для України в умовах активних міжнародних економічних відносин, застосувати слід визначити, які імпульси існують і як їх активізувати для окремих індивідів. Напевне, на сучасному етапі треба сформулювати цінність приватної власності, коли чи акціонерна чи приватна власність є надбанням економічних агентів, цінність праці менеджерів, які за свою працю можуть одержати частину власності (у вигляді паїв чи акцій). Потрібно сформулювати цінність сімейного бізнесу. Сьогодні власники підприємств 90-х – 2000-х, це особистості, які ще тільки мають передати спадок своїм дітям. В країні мають бути сформовані традиції ведення бізнесу, але це не зовсім залежить від державної політики, хоча певні засади можуть бути сформовані і державою. Так, проголошення державної підтримки імпортозаміщення може сформулювати стратегічні перспективи окремих інвесторів українського походження та використання при цьому нанотехнологій.

Коли в основі державної політики імпортозаміщення лежить нанопідхід та орієнтація на останній технологічний уклад, має бути включена така стратегія наноекономічного розвитку:

1. Бебіноміка – використання засад економічної поведінки дітей, коли система освіти та особливості національних традицій сімейного виховання мають призвести до формування індивіда економічно активного та свідомого щодо розвитку власного життя (девіз – ефективна економіка починається з дитини);

2. Наноекономіка – економіка людини, коли всі аспекти психологічних, ментальних, раціональних та ірраціональних підходів до життя в цілому та економічної діяльності зокрема має стати підґрунтям економічного розвитку національної економіки та участі країни у міжнародних економічних відносинах;

3. Економіка нанотехнологій – коли освіта, традиції, інформація та діяльність окремих індивідів приводить до того, що формується виробництво, зокрема імпортозамінне, на основі провідних нанотехнологій. Зауважимо, що має бути створена система дифузії нанотехнологій, оскільки окрема одна технологія не вплине на економічний розвиток країни, а поширення (дифузія) нанотехнологій в імпортозамінних галузях може бути метою стратегічного розвитку будь-якої країни, і України зокрема.

Висновки та пропозиції. Для того, щоб оцінити можливості впливу наноекономіки на систему участі країни у міжнародних економічних відносинах, потрібно сприяти формуванню цього нанорівня національної економіки. Звісно, засади саморегулювання підключаються, коли людина (суб'єкт наноекономіки) стає осередком економічного розвитку. Державна політика має бути спрямована на підтримку індивіда у складному світі міжнародних господарських зв'язків. Світова економіка диктує, що має бути налагоджена система імпортозамінного зростання для виведення країни на нові рівні економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Arrow K. Reflection on the essays. In: Arrow and the Foundations of the Theory of Economic Policy / Ed.: G.R. Feiwel. – L.: Macmillan, 1987. – P.734
2. Клейнер Г.Б. Наноэкономика // Вопросы экономики. – 2004. – №12. – С. 1 – 17.
3. Чайка Г.Л., Остапенко Т.Г. Интеллектуальный капитал личности та шляхи його прирощення // Банківська справа – 2012. – №4. – С. 110 – 118.
4. Мікроэкономика: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679с.
5. Иншаков О.В. Стратегия и тактика государственной политики развития наноиндустрии в России. [Электронный ресурс] – www.oleg-inshakov.ru
6. Раквиашвили А.А. Человек, государство и демократия. – М.: Книжный дом «Либроком», 2009. – 160 с.
7. Руденко М.Д. Энергия прогрессу. Нариси з фізичної економії. – 2-ге вид., доп. – Тернопіль: Джура, 2005. – 412 с.
8. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі. – К.: Основи, 1996. – 240 с.
9. Киреев А.П. Международная экономика. В 2-х ч. – Ч.1. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства.: Учебное пособие для вузов. – М.: Междунар. отношения, 1998. – 416 с.